

تورک بوردی

Yıl: 1 Sayı: 5 12 Kâmusan 1327
اون بش کوندک بر چیقار تورکلرک فائده سنه چالشیر

بعضاً آريابه رقي، بعضاً امتزاج و بعضاً ده مصادمه ايدى ريك عيني ساجه اوزرنده يورومكده در. بونلرك بخش ايتمكده اولديني فيوضات عيني درجه ده مهم و نافع، عيني درجه ده ميجل و مقدسدر. فقط نتيجه و غايه اعتباريله عيني نقطه يه دوغرو يورومكده اولان شوايكي جريان خادملري آراسنده بعضاً سوء تفهملر، اختلافلر ظهورى نادر دكلد. عجبوا اختلافلر برطرف ايديله مزى؟ ايكي جريان آراسنده بر خط وصل و يا خود بر طاقم نقاط اتصال بولونه مازى؟ بونلرك توحيد مساعى ايتملري قابل دكليدر؟ بوسؤاللره كله جك مقاله مزده جواب ويريرز.

احمد آغايف

تاريخ و آثار عتيقه

مورخ لئون قاهون و معلم بارتولده كوره

چنكيڭ خان

(باشى برنجى صاييده)

چنكيڭ خانك غربه نهرضى

افنديلر،

چنكيڭك ادوار حياتيه سندن، شرق اسلامى تاريخ وادبياتنده اك چوق موضوع بحث اولان دور، جهانكيڭك، پايختنه نسبتله غربى، يعنى عالم اسلامى استيلا زمانيندر. بوكونه قدر آرامزده چنكيڭزى نهرت و تلغينه مستحق خونريز برجانوار كچي تلقى ايتديرتن، اسمنه اك آغير لقبلىرى توركلر آره سنده. بيله طاقديران، اونك ممالك اسلاميه به تعرضى، يعنى غرب سفرى اولمشدر. بن سزه، چنكيڭ خانك غرب سفريني سويله مه دن اول، شرقك اك مدنى، اك مترقى اولكه مى، شرق اسلاميتنك ايكنجى عصر هجرى دن اعتباراً، حكمران

فكرى وحى، عادتا دماغ و قلى اولان ايرانده كوكلشمش برغنه يى خاطر لاقمق
 ايسترم . او غننه ، افنديلر ، ايرانه — تورانه غوغاسى در . بيلورسكز كه
 فردوسينك شهنامه سنده ، بوغوغانك اك اسكى ، اساطيرى دورلرى ، فريدون
 وافر اسيايك قهرمانانه وشاعرانه جنكلى تصوير اولونمشدر . توران ايله ايران ،
 غوغالرينه تاريخدن دها اول باشلامشدر [۱] . بويتمز توكنمز محاربه لرده
 مادى قوت تورانيلرده اولغله برابر ، معنى غلبه — اعتراف ايتملىز — فرسلر
 جهتده قالمشدر . تورانيلر ، محاربه لرده غلبه چالمشدر ؛ ايراني باشدن ضبط
 واستيلا ايتمشدر ؛ ايران اوزرينه حاكميت ماديه لرينى تاسيس ايله مشلر ؛ پادشاه ،
 قوماندان ضابط ، مأمور ، ملكدار اولمشدر ... فقط آره سى چوق كچمه مش ايران
 حس وفكرى ، ايران علوم وادبياتى ، ايران صنايع و حرفتى ، حاصلى ايران مدنيتى .
 بونلرى يكمش ، فرسلشديرمشدر ... قوه ماديه قارشى ، قوه معنى ، قلنجه
 قارشى قلم غلبه چالمش ، صوك سوز مدنيتجه يوكسكده طورانك اولمشدر ...
 بز توركلرجه موجب افتخار اولمايان بو حقيقت تاريخه نك اك كوزه باتان مثاللرندن
 بريى ، تورك خاننك ، سبك تكين اوغلى نك ، ايران مدنيتنه بويونا كهرك ،
 او مدنيتك ، فرس ملتى فكرينك مغلدر بر آبه سى اولان شهنامه يى يازديرمش
 اولماسيدر . فرس شاعرى ، تورك خاتى ، ايران نامه exploiter ايتمشدر .
 تورانى سلطان محمود ، ايرانه اك بويوك خدمت ايتمش شاهلردندر . ايكنجى
 بر مثال دها سويليه يم : چنكيز قاآنه قارشى ايراني ، ايران مدنيتنى مدافعه ايدن
 بابالى اوغللى علاءالدين و جلالالدين خوارزمشاهلر اولدى . بيلورسكز كه
 بونلر كه هرايكيسى تورك ايدى . لكن ايران مدنيتى بوايكى تورك اوغلنى اوقدر
 فرسلشديرمشدى كه ، علاءالدين ايله ، جلالالدين ، وعلى الخصوص جلالالدين ،
 چنكيز قاآنك كو چوك سنجاعى آلتنده قوپوب كلن تورانه قارشى ، ايراني تمثيل ،
 وتشخيص ايله ديلر ، توران عليه ايرانك افسانه وى قهرمانى كسيديلر : چنكيز

[۱] بر نقطه نك ياكلش آكلاشيلنامه سنى تمى ايدرم : بوراده تورانيلره مقابل
 ذكر اولونان ايرانيلر ، بوكونكى ايرانيلر دكلدر ؛ زيرا ، بوكونكى ايرانك حكمدار ،
 ملكدار عائله لرينك اكتريسى وشمال اهاليه نك جله سى تورك اولاديدر . اسكى ايران ،
 شمدى عجم كورفينه طوغرى آتيلمش ، صيقتديرلمش كوچوك بر پارچه دن عبارتدره

افراسياب ، جلال الدين رستم زال اولدى ... وبورستم رولنده دركه ايرانك شاعر ، اديب ومورخلى جلالى يوكسلتديلر ؛ چنكىزى باتيرديلر . توركلك ايرانك شامانى فتح ايدوب كچكدن ، بلاد رومه داخل اولوب ايرانك غرب طرفى ده قوشاندقن صوكره ، ينه ايران مدنيتى توركلر اوزرنده كى نفوذ و حاكميتى غائب ايمه مشدر : روم سلاجوقلى خانلىرىنه اسكى ايران شاهلىرىنك اسملىرى طاقاجق قدر ، حتى عثمانلى توركلرى بيله ، ابللك دوره حكومتلرنده ، اوراق رسميه يى فارسى يازاجق قدر ايرانلىشمش ايديلر ...!

افنديلر ، كال تاثر وتاسفله كور يورم كه تورك حس وفكرى ، ايران مدنيتى اسارتندن بوكون بيله تامما آزاد اولامامشدر . بوسارت دگيدركه نامق كاللى تورانه قارشى ايران مدافعى قيلمشدر ؟ ايران شاعرى فردوسى ، تورك خانى مجلوب ايتمشدى ؛ ايران قهرمانى جلالده ، تورك شاعرى مسخر ايله مشدر ... بوتون بوتقصيلات ايله شونى احساس ايتمك ايسته دم : چنكىزخان وخوارزمشاه محاربه لرى ، برجوق عصر لر دوام ايدن ايران - توران چاريشمه سنك برصفحه سندن عبارتدر .

افنديلر ، مساعده كنزله بر نقطه يه ده نظر دقتكزى جلب ايدم جكم . علام الدين وجلال الدين مسلمان ايديلر ؛ چنكىز شامانى ايدى . ايران - توران نزاعنده ، مسلمانلر ك چوغى ايران طرفنده بولنيوردى . يك اويانيق ، يك متبصر ايران مدنيتى ، بووضعيتدن استفاده ده اصلا كچكمدى ؛ توران - ايران غوغاسنه كفار ايله اهل اسلام ، حتى كفر ايله اسلام نزاعى شكلنى ويره بيلدى : مدنيت ايرانيه ، دين اسلامى ده مقصدى اوغرنده قوللاندى . بز ، توركلر حالا بوتفسيرك تحت تاثيرنده يز . چنكىزه قارشى كال ومقبلىرىنه اوبليغ فقط حقسن سوزلىر پوسكور تديرن برهم سائقده ، هيچ شبيهه سز ، هيچان ديندر .

بوايضاحاتدن صوكره ، چنكىزك غرب سفرى تدقيقده ايران مؤلفلردن بواولنله طاقلمش مؤخر محررلردن ، نه قدر احتياط وعدم اميتله استفاده اولنه بيله جكنى اخطار ، فضله در ، صائيرم .

شمى ، افنديلر ، اصل موضوعه ، يعنى چنكىزك غرب سفرينه كچلم :

بوسفر نەدن نشأت ایستدی ؟ بوسفره سبب نەدر ؟ چنکیز خانک شرق اسلامی بی
استیلادن مقصدی نە ایدی ..؟

آنزده دولاشان تاریخیلریمزده بوعظیم سفره جدی برسبب کوسترلنز؛ آرتق
قایشه حاله کلش، اهمیتسز روسیله ایله اکتفا اولنور: «بوظالمی (یعنی بویوک چنکیزی)،
ممالک اسلامییه اوزرینه تسلطه بیلیمیه رک سبب اولان سلطان محمد علاءالدین خوارز
مشاهدرد. شویله که سلطان مشارالیه ایله چنکیز آره شنده حسن معاشرت و مخادنت
جاری و بر تجارت معاهدەسی دخی منعقد ایکن خوارزمشاه مملکته کلن بر قاج
مغول تجارینی جاسوسلق تهمتیه قتل ایستدر دیکندن، چنکیزه نقض عهد ایله اعلان
حربه وسیله ویرمش وشواوچ درت کشینک قانی، عالمک خرابنه باعث اولمشدر.»
(عبدالرحمن شرف - تاریخ دولت عثمانیه، جلد ۱، صیفه ۵۶) او قدر بویوک بر
حرکتک، بویله کوچوک روسیله دن نشأت ایتمه سی هیچ عقله ایواری می ؟ تنقید
وتبعه جزو یجه آلتشین بر دماغ بوسوز لرله، اصلا قناعتلنمز ؛ چنکیزک غربی
استیلا سنک، دهادرین، دها اساسلی سیدلرینی آراق ایستهر. اجدادینک الک
شانلی واقعی او کریمک ایچون آراشدیران، صوریشدیران بودماغه، آنجق
مورخ لئون قاهونک ایضاحاتی بر جواب اوله بیلور .

موسیو قاهون، چنکیزک غرب سفرینی نقل ایتمه دن اول، چین یعنی شرق
سفرینی آکلاتیور. شرق سفری، ۱۲۰۷ دن ۱۲۱۶ یه قدر سورمش وشالی
چینک، چنکیز قانیه اطاعت قطعیه سیله ختامه ایرمشدر. چین سفرینک مقدماتی
قاهون شویله حکایه ایدیور: « تیموچینی چنکیز خان اعلان ایدن قورولطای، که
۱۹ تورک وتونقوز قبیله سی ایله ۲۷ مونقول قبیله سندن طوپلانمشدی، بر هیئات
متفقہ قبائلک دکل، متجانس برملک مجلس مبعوثانی ایدی ؛ قبائلک استقلاللی
آرتق قالمامشدی . واقعا قبیله لر، نسللرینی بوسبوتون اونوتماشلردی ؛ فقط
آرایه طوپلانقلری زمان، آرتق آیری آیری قبیله اسملری قالمیوردی؛ بونلر نه
ته کهرین، نه اورمانغوت، نه اویراد، نه تاجیوت، نه نانا، نه مەرکت، نه نایمان
نه قرمایت، نه بارلاس، نه بارین، نه آرلاد، نه جلایر دکلیدلر؛ آنجق مونقول، دنیانک
برنجی ماتی اولان کؤک مونقول ایدیلر. چنکیز خان، ده لیکون بولداق تپه سنده، مقدس

سنباقارله محاط اوله رق، کوکدن اینش کوچو یاننده، قورولطای قارشینده، آند
ایچرکن قبیله له بونی اعلان ایتمشدی: «بو قوم... که - دیمشدی - هر کسه وهر شیشه
قارشی، زحمتله و تهله که له دوجار اولدیغ زمانلر بیله بندن آریلادی، بو قوم که
سوینج والمره قاتلانهرق صاغلام دوشنجه مه بو اولوغ وجودی وردی...
قیا بللوری کبی صاف اولان بو قوم که هر درلو مخاطرات ایچنده، دیله دیکم
اولونجه مه دکن، بکا صداقتده داتم اولدی، بن بو قومک دنیا یوزنده کلوب
چنلرک کافه سنک اوستنده بویومه سنی، یوجه له سنی ایسترم.» (سانانغ - سه تسن)
اسکی تورک خاقانلرینک میراثی صاغلام برأل له یاقالادی، ایلک اراده سیله تقدیس
اولدینی بو محتشم کونده، چنکیز قانک سویلدیکی سوزلری، مونقول حکایه سنک
عیناً ضبط ایده مه مش اولمسی محتملدر؛ فقط چنکیزک حیاتنده کی هر ایشی،
احفادندن سانانغ - سه تسنک کنديسنه سویلدیردیکی بو سوزلره اویغوندر؛
حقیقه بو کوندن اعتباراً مونقول ملتی موجوددر، هم مستقل ویکو وجود اوله رق
موجوددر؛ وچنکیزک اداره سی آلتده بویویه جک، «کافه موجوداتک فوقه
یوکسه له جکدر.» افسانه وی اولان بو خطبه، چنکیز خانک سوزلرینی تکرار
ایتمیورسه بیله محققاً فکری ترجمه ایدیور...

دیمک اولیور که، تیموچینک چنکیز قان اولدینی زمان، چیزدیکی بروغرام
بوتون مونقوللرک برلشمه سندن فضله، کافه موجوداتک فوقه یوکسه لوب
— صوکی کله جک صایده —

بویومه سیدر.

ضمیمه صی اخبار بزمده

پترسبورغ (روسیه نك پایتختی) دن :

پترسبورغه قربانه بایرامنك ایلک کونی

بوزاده عرفه کیجه سی طویلر آتیلما دی؛ منارلر قندیلرله دونادیلادی؛
جامع میدانلرنده بیکارجه قویونلر؛ یونلری بویانمش، بویونلری یالیزیلانمش.